

ตำบลวังน้ำลัด

อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์

รวมใจรักษ์ป่า
สร้างครัวเรือนพอเพียงอย่างยั่งยืน

สารบัญ

- ๐๖ สภาพแวดล้อม
- ๐๘ ความเป็นมา
- ๑๖ ก้าวเดินด้วยความปลอดภัย
- ๑๘ กลไกการขับเคลื่อน
- ๒๔ รูปธรรมความสำเร็จในพื้นที่
- ๓๒ แผนที่ความรู้
- ๓๔ ลครายจ่าย = เพิ่มรายได้
- ๓๘ ภาคนวนก

คำขวัญของตำบลวังน้ำลึก

"วังน้ำลึกร่วมใจเข้มแข็ง แหล่งเรียนรู้ชุมชน
เชิงผดกแหล่งหินกลิ้ง ค้ำเคิลจิ่งวัฒนธรรม"

โมเดลวงน้ำลึก : สู่ความเป็นตำบลวิถีพอเพียง

สภาพแวดล้อม

ตำบลวังน้ำลัด ในอดีตเป็นป่าดงดิบ มีชาวอีสานโดยเฉพาะจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดร้อยเอ็ดอพยพย้ายถิ่นฐานเดิมมาอยู่ที่นี่ เนื่องจากหนีสภาพปัญหาความแห้งแล้งในพื้นที่ภาคอีสาน ลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบและที่ราบลูกคลื่น มีเนื้อที่รวม ๘๖,๑๔๘ ไร่ ประชากรประมาณ ๘,๐๐๘ คน และ ๒,๖๔๘ หลังคาเรือน กระจายอยู่ใน ๑๐ หมู่บ้าน

ตำบลวังน้ำลัด เป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ที่เหลือเป็นการทำไร่ เลี้ยงสัตว์และรับจ้าง นอกจากนี้ ยังอาศัยทรัพยากรป่าไม้เป็นฐานสำคัญของชีวิต โดยมีการบริหารจัดการและอนุรักษ์ร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำลัด และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้าน

เขาคิน ในด้านวิถีชีวิตของชาววังน้ำลัดยังคงรักษาวิถีดั้งเดิมไว้ ทั้งการไถ่ฝึป่า การไถ่ฝึป่าที่ดอนปู่ตา หรือการนำเอาความรู้ดั้งเดิมของบรรพบุรุษมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น การนำสมุนไพรในป่ามารักษาโรค การหาอาหารโดยใช้วิธีการดั้งเดิมที่ไม่ทำลายป่าและสิ่งมีชีวิตในป่า เป็นต้น เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงฐานทรัพยากรดิน น้ำ ป่าในการดำรงชีพ จึงเชื่อมร้อยความเชื่อเข้าสู่ประเพณีและวัฒนธรรม ชาวบ้านวังน้ำลัดถือว่า ป่าเปรียบเสมือนฐานการดำรงชีพ เป็นทรัพยากรที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยหล่อเลี้ยงชีวิตของตนและลูกหลานต่อไปอย่างยั่งยืน 💧

ความเป็นมา

พัฒนาการของตำบลวังน้ำลึกที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ที่สามารถแบ่งเป็นยุคต่างๆ ได้ดังนี้

■ พัฒนาการตำบล

พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๓๘

ยุคการพัฒนา

มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับกระแสนโยบายนิยม ทำให้เกิดการขยายที่ดินทำกินเข้าไปในผืนป่าทำให้พื้นที่ป่าลดลงไปอย่างเห็นได้ชัด ในช่วงเวลานั้นมีองค์กรพัฒนาชนบท Save the Children เข้ามาในตำบล เพื่อพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตพื้นฐาน โดยเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมและร่วมทำงานพัฒนาในพื้นที่อำเภอไพศาลี มีการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ชุมชนในพื้นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ ถนนไม่ดี คนในชุมชนเป็นโรคท้องร่วงจำนวนมาก ทำให้

ทั้งผู้นำและชุมชนตื่นตัว เกิดการจัดตั้งกลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ จัดทำส้วมที่ถูกสุขลักษณะและที่เก็บน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคของชุมชน โดยทางองค์กรเป็นผู้ให้งบประมาณแก่ชุมชน ขณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ

ต่อมาตำบลวังน้ำลึกมีการก่อตั้ง "สมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์" (กพส.) ขึ้น มีที่มาจาก "กลุ่มเกษตรสัญจร" ทำงานภายใต้โครงการพัฒนาชนบท Save the Children โดยชาวบ้านประมาณ ๘ คน อาสามาเป็นวิทยากรที่เรียกกันว่า "นักส่งเสริมคืนเปล่า" ทำหน้าที่ดูแลภาพรวมของการเรียนรู้ของกลุ่มออมทรัพย์ ดูแลโรงสี ขยายพันธุ์ไม้และทำสื่อเผยแพร่รวมทั้งจัดอบรมประชุมและฝึกคนในชุมชนให้เป็นนักส่งเสริม เกิดผลงานเด่นๆ คือ โรงสี ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ และการบริหารจัดการป่า

พ.ศ. ๒๕๓๔-๒๕๔๕

ยุคการจัดการตนเอง

จากการเกิดขึ้นของ "สมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์" (กพส.) ซึ่งมาจากความคิดของชาวตำบลวังน้ำลึกที่ต้องการตั้งโรงสี เนื่องจากปัญหาถูกเอาเปรียบจากนายทุน ชาวบ้านจึงระดมทุนทำกิจกรรมโรงสี ต่อมายังร่วมกันจัดตั้ง "เครือข่ายป่าชุมชนตำบลวังน้ำลึก" ทำกิจกรรมดูแลรักษาป่าอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ตลอดจนเข้าร่วมการเคลื่อนไหวให้รัฐสนับสนุนและออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน หลังจากนั้นก็มีโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เข้ามาในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมที่ชาวบ้านมีอยู่ผ่านสมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

นครสวรรค์ มีการจัดทำเรื่องสวัสดิการ เสริมเรื่องกลุ่มออมทรัพย์และโรงสี และขยายพื้นที่ป่าจาก ๒ ตำบล คือวังน้ำลึกและนาขอมไปทั่วทั้งอำเภอ

ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) เข้ามาต่อ ยอดการทำงานประเด็นเรื่องป่าคือ มีกลุ่มอนุรักษ์ป่าที่ทำหน้าที่ลาดตระเวน โดยยกระดับงานอนุรักษ์ที่ทำงานเรื่องป่าเพียงอย่างเดียวเพิ่มขึ้นมาเป็นเรื่องการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดด้วย รวมถึงสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เข้ามาทำงานเรื่องชุมชนเป็นสุข มาทำเรื่องการลดต้นทุนการผลิต "เกษตรลดต้นทุน" ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) เข้ามาทำงานเน้นเรื่องกองทุนข้าวและโรงสี รวมทั้งประเด็นเรื่องป่าเป็นบางส่วน

พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๕๕๐

ยุคการพัฒนาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ตำบลวังน้ำลึก มีพัฒนาด้านการจัดการป่าในพื้นที่ที่ชัดเจนและเห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างมาก โดยมีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนในระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และเครือข่ายระดับอำเภอ ประสานกับ "สมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์" และมีองค์กรภาคีต่างๆ ร่วมหนุนเสริมหลายหน่วยงาน อาทิ กรมป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หน่วยป้องกันไฟป่า ฯลฯ และเมื่อสมาชิกในชุมชน คือ ถนนม ช่างงาน ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทบุคคล อันเนื่องจากการเชื่อมโยงเรื่องป่า ออมทรัพย์ โรงสีข้าว เกษตรผสมผสาน และงานพัฒนาด้านอื่นๆ เข้าด้วยกัน ส่งผลให้โครงการต่างๆ เข้ามาทำงานในพื้นที่อย่างเข้มข้น รวมถึงโครงการรักษป่า สร้างคน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ที่ต้องเลือกให้ตำบลวังน้ำลึกเข้าร่วมเป็น ๑ ในพื้นที่ ๘ ตำบลนำร่องของโครงการฯ

■ กุณตำบล

ทุนของตำบลวังน้ำลึกซึ่งถือเป็นฐานแห่งการดำรงอยู่ที่สำคัญคือ ป่าชุมชนของบ้านเขาคิน เนื้อที่ประมาณ ๘๖๖ ไร่ เป็นแหล่งของทรัพยากรที่สำคัญ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ชุมชนใช้สำหรับอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร มีประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมหลากหลาย และยังคงรักษาไว้ในด้านความเชื่อเหนือธรรมชาติ อาทิ การไหว้ผีป่า การไหว้ผีปู่ตาที่คอนปู่ตา มีการนำเอาความรู้ดั้งเดิมของบรรพบุรุษมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น การนำสมุนไพรในป่ามารักษา การหาอาหารโดยใช้วิธีการดั้งเดิมที่ไม่ทำลายป่าและสิ่งมีชีวิตในป่า เป็นต้น โดยสามารถสรุปทุนด้านการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่

การจัดการป่าชุมชน มีการขับเคลื่อนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๗ ทำให้ชุมชนมีประสบการณ์การทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการป่าอย่างหลากหลาย เช่น การประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า และการกำหนดกฎระเบียบในการอนุรักษ์และข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากป่า

การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ชุมชนตำบลวังน้ำลึกกับงานพัฒนาเริ่มมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้คนในชุมชนได้เข้ามาทำงานร่วมกัน ด้วยคนในชุมชนมีความเป็นสังคมแบบเครือญาติและแบบเพื่อนพ้อง ทำให้สนใจที่จะรับรู้เรื่องราวต่างๆ และสนใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันคิดพัฒนากิจกรรมในลักษณะต่างๆ โดยมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญและได้รับการยอมรับคือ ปราชญ์ชาวบ้านและบุคคลต้นแบบ เข้ามาร่วมเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและเป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนงานองค์ความรู้ที่ตนเองเชี่ยวชาญ 💧

ก้าวเดิน ด้วยความพอเพียง

ตำบลวังน้ำลึกเข้าร่วมโครงการรักษ้ำป่า สร้างคน ๘๔ ตำบล วิถีพอเพียง ในช่วงระยะที่หนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยการชักนำของถนนอม ช่วยงาน ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรรมการกลั่นกรองรางวัลลูกโลกสีเขียว เพราะเคยได้รับการคัดเลือกให้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในฐานะ "นักประสานงานพัฒนาอย่างบูรณาการ" ทำให้ได้รับทราบและเห็นช่องทางเปิดรับจากทางโครงการฯ จึงเสนอชื่อตำบลเข้าร่วม เพราะคิดว่าโครงการฯ น่าจะสามารถต่อยอดการพัฒนาในพื้นที่วังน้ำลึกได้ภายใต้ต้นทุนเดิมที่มีอยู่

ตำบลวังน้ำลึกได้เข้าร่วมเป็น ๑ ในพื้นที่นำร่อง ๕ ตำบลของโครงการฯ เพื่อเป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่นในเรื่องการทำงานตามแนวทางวิถีพอเพียง จากการทำงานเป็นเนื้อเดียวกันทั้งกลุ่มออมทรัพย์ โรงเรียน และเครือข่ายป่า อีกทั้งยังเชื่อมกับเครือข่ายป่าอีก ๗ ตำบลในอำเภอ ประกอบกับภายในตำบลมีองค์กรชาวบ้านที่มีทิศทางและความชัดเจนคือ สมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์ ซึ่งดำเนินการเรื่องเกษตรผสมผสาน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนข้าว โรงเรียน และทรัพยากรป่าไม้ จนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ โครงการฯ ยังเข้ามาหนุนเสริมในเรื่องของการพัฒนาค้นด้วย โดยเริ่มที่การสร้างความรู้เข้าใจและพยายามถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ให้แก่คณะกรรมการจากหลายฝ่ายที่เข้าร่วมผ่านรูปธรรมทางการปฏิบัติตนเอง เน้นเรื่องการพึ่งตนเอง การทำบัญชีครัวเรือนและไม่เน้นเรื่องเงิน ทำให้สมาชิกสภาชุมชนมีความเห็นและเข้าใจ ทำให้การทำงานไปในทิศทางเดียวกัน การวางแผนการทำงานจึงให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้มีแหล่งความมั่นคงด้านอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน และยาสมุนไพร ควบคู่ไปกับการเรียนรู้วิถีชีวิตเรื่องการพึ่งพิงตนเอง การสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ทำร่วมกัน 💧

■ กลไกการขับเคลื่อน

การพัฒนาของตำบลวังน้ำล้นนั้น ผ่านการทำงานสร้างประสบการณ์ให้กับคนทำงานในพื้นที่มาพอสมควร การสร้างการมีส่วนร่วมกับคนและหน่วยงานในชุมชนเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำให้คนในชุมชนยอมรับ และด้วยการที่แต่ละโครงการที่เข้ามา มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคนในชุมชนด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับของคนในชุมชน จึงมีแนวทางการสร้างความร่วมมือที่แตกต่างอันน่าสนใจ และเป็นบทเรียนที่สำคัญในการทำงาน ตั้งแต่การสร้างแนวร่วมในการทำงานในช่วงแรกของการดำเนินโครงการ

การสร้างความร่วมมืออย่างเป็นทางการระดับตำบล มีการชักชวนหน่วยงานท้องถิ่นและท้องถิ่นเข้าร่วมในการสนับสนุนการทำงาน

สำหรับกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานโครงการฯ ได้มีการคัดเลือกคณะทำงานจากตัวแทนหมู่บ้านและแกนนำกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ที่มีความสนใจและพร้อมที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม ทำให้ได้คณะกรรมการชุดแรกที่มีผู้สมัครใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการประมาณ ๓๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำหมู่บ้านเป็นหลัก โดยมีโครงสร้างของคณะกรรมการแสดงผังแผนภาพ

คณะกรรมการโครงการฯ ตำบลวังน้ำลึก

ประธานคณะกรรมการโครงการฯ
นายบุญส่ง ชอพรมราช

คณะกรรมการฝ่าย
บริหารแผนงานกิจกรรม

นายบุญนาค แสบสูงเนิน
นายคำเนิน วีระชาติ

คณะกรรมการฝ่าย
การเงินและบัญชี

นายถนอม ช่วยงาน
นายทองเม็ก พรหมพิทักษ์
นายประทวน แก่นยิ่ง
นางรัชณี ไวกษेत्रกรรม
นายประชุม ชูคิมานันท์

คณะกรรมการฝ่าย
ติดตามและประเมินผล

นายสิงห์ คาพล
นายถวัลย์ บวมขุนทด
นายบุญมี ศิวะอุไรนาย

คณะกรรมการฝ่าย
จัดซื้อและจัดจ้าง

ค.ต.บุญธรรม พิมพ์สวรรค์
นายทองสุข หาเวียง
นางปองคอง ปลั่งกลาง
นายชู สิทธิจักร

เมื่อดำเนินการโครงการฯ ไป ๑ ปี ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ เพื่อขับเคลื่อนแผนงานตำบลวิถีพอเพียง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยในคณะกรรมการชุดที่สองมีการปรับการทำงานของมติจากทางสมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์ (กพส.) ที่เป็นหน่วยงานหลักของตำบลที่เข้ามาหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานของโครงการฯ ส่งผลให้การทำงานมีความคล่องตัวและรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการผสมผสานกำลังคนจากกลุ่มต่างๆ ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น โดยการปรับคณะกรรมการครั้งนี้ทำให้ได้คณะกรรมการ ๒๑ คน และที่ปรึกษาอีก ๖ คน ประกอบด้วย ชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำลึก (ส.อบต.) และอาจารย์จากโรงเรียนประจำตำบล

ทีมงานภาคสนาม ปตท.

อีกกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานโครงการฯ คือ ทีมงานภาคสนาม ปตท. ที่มีบทบาททั้งในการกระตุ้น สร้างการเรียนรู้ให้คณะทำงานและครัวเรือนพอเพียงอาสา ประกอบไปด้วย ๓ ส่วน ดังนี้

เจ้าหน้าที่ประจำตำบล มีบทบาท

ในการประสานการทำงาน เข้าไปทำความเข้าใจโครงการฯ ให้กับแต่ละหมู่บ้าน มีการเก็บข้อมูล ECEN กับคนในชุมชน จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องโดยเฉพาะกับกลุ่มเยาวชน

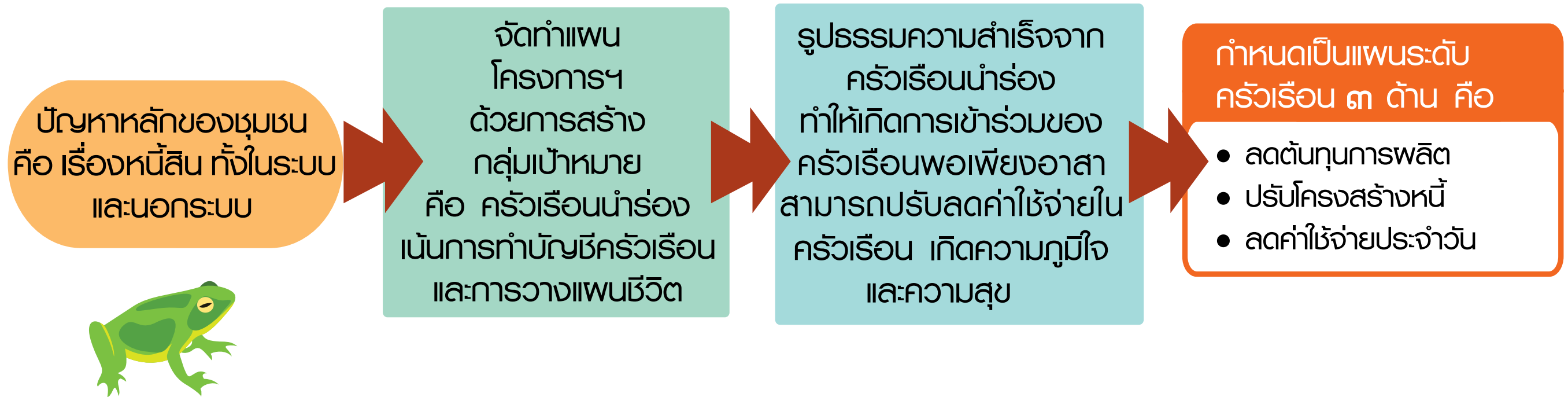
ในตำบล และทำงานด้านเอกสารข้อมูลของโครงการฯ

เจ้าหน้าที่ประจำภาค ทำงานคู่กับเจ้าหน้าที่ประจำตำบล ตั้งแต่วางแผนงานร่วมกัน จัดเวทีและจัดกระบวนการเก็บและบันทึกข้อมูล ECEN ร่วมทำกิจกรรมทุกขั้นตอนในการทำงานของโครงการฯ ทำงานเอกสารต่างๆ โดยให้เจ้าหน้าที่ประจำตำบลเข้ามาเรียนรู้ในทุกขั้นตอนที่กล่าวมา ภารกิจหลักอีกส่วนคือ ติดตามประเมินการทำงานเจ้าหน้าที่ประจำตำบล โดยจะวางแผนการทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ประจำตำบลทุกสัปดาห์ จัดเป็นวงพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าหน้าที่ประจำตำบล เจ้าหน้าที่ประจำภาค และถนนอม ช่วยงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน

ที่ปรึกษาภาค ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโครงการฯ ระดับภาค สื่อสารและสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารโครงการฯ ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ทำงานร่วมกับตำบล ให้คำแนะนำและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานจัดทำและประเมินความเป็นไปได้ของแผนตำบลวิถีพอเพียง 💧

■ ระบุความสำเร็จในพื้นที่ ครัวเรือนพอเพียงอาสา

ปัญหาหลักของชาวตำบลวังน้ำลัดคือ เรื่องหนี้สิน ทั้งนี้จากสถาบันการเงินและหนี้นอกระบบ เพราะอาชีพหลักในการหารายได้ให้กับครอบครัวก็เป็นการทำนาปี โดยทำนาปีละครั้ง ในแต่ละปีมักประสบปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมควบคู่กันไป และยังในการทำเกษตรที่ผ่านมาใช้สารเคมีเยอะ ยิ่งทำให้เป็นหนี้เป็นสินจากค่าปุ๋ยเคมีตามไปด้วย ซึ่งเครื่องมือการทำงานพัฒนาครัวเรือนพอเพียงอาสาที่สำคัญคือ บัญชีครัวเรือน

ที่ผ่านมามีการจัดบันทึกกันบ้างในพื้นที่ แต่ยังไม่เกิดผลอะไรขึ้น เพราะเป็นการจดเพื่อให้กับหน่วยงานที่เข้ามาอบรมเท่านั้น ไม่มีการให้ความรู้ในการวิเคราะห์ตัวตน และไม่มีการติดตามประเมินผลให้คำแนะนำ ปกติแล้ว ชาวบ้านวังน้ำลัดมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่ฟุ่มเฟือย มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติ ทั้งการกินอยู่ และการประกอบอาชีพ

เมื่อเข้าสู่โครงการฯ ในช่วงแรกที่มีการเตรียมทำแผนตำบล คณะกรรมการโครงการฯ ได้จัดเวทีสรุปบทเรียน และมีความเห็นร่วมกันว่า การทำกิจกรรมอบรมและประชาสัมพันธ์ในรอบปีนั้นชาวบ้านคนอื่นๆ ยังไม่มีความเชื่อในการทำงาน เนื่องจากยังไม่เห็นผลลัพธ์ที่เป็นภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จึงต้องสร้างกลุ่มเป้าหมายในการทำงาน โดยต้องมีตัวแทนของชาวบ้าน และครัวเรือนที่จะทำหน้าที่นี้ ซึ่งใช้ชื่อว่า "ครัวเรือนนำร่อง" เป็นตัวแทนหมู่บ้านละ ๑๐ คน ซึ่งก็คือครัวเรือนพอเพียงอาสาของโครงการฯ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ทางตำบลมุ่งสร้างรูปธรรมให้เห็นการเปลี่ยนแปลงนั่นเอง โดยเป้าหมายแรกคือการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้จักตัวเอง และนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อประมาณตน เป้าหมายที่สองคือ เน้นการรู้จักตัวเอง ต้องมี "แผนชีวิต" วิธีการทำแผนชีวิตและบัญชีครัวเรือน

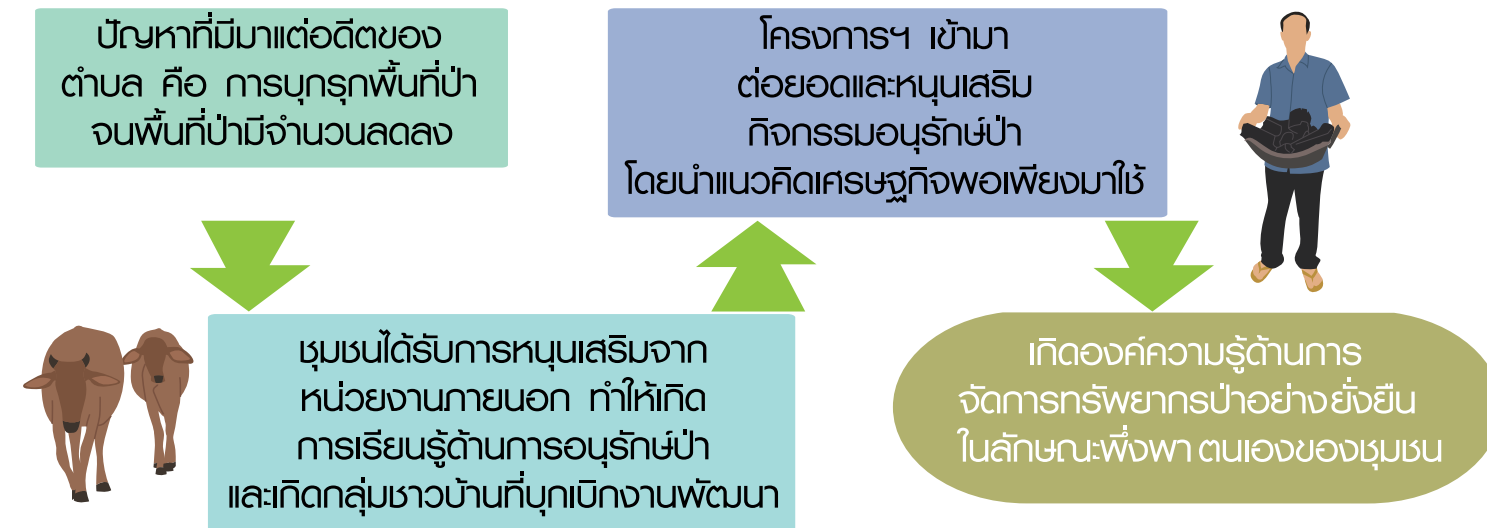
รูปธรรมความสำเร็จของครัวเรือนนำร่องคือ การได้รับความรู้ และเห็นรูปธรรมการพึ่งตนเอง สามารถนำความรู้มาปรับประยุกต์ใช้กับครัวเรือนของตนเอง เกิดเป็นแผนการจัดการตนเอง ในระดับครัวเรือน และสามารถขยายผลถ่ายทอดความรู้ให้แก่ครัวเรือนพอเพียงอาสาอื่นๆ ในหมู่บ้านได้ โดยครัวเรือนพอเพียงอาสาประมาณร้อยละ ๓๐ สามารถประเมินการใช้จ่ายรายปีได้ มีการทำบัญชีครัวเรือนแล้วเห็นค่าใช้จ่าย เมื่อทำจริงจึงทำให้เกิดการยอมรับตัวเอง จึงส่งผลให้ปรับลดค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองลงครัวเรือนเหล่านี้มีความภาคภูมิใจ ได้รับการยอมรับและมีความสุขในครอบครัว

ครัวเรือนพอเพียงอาสาได้วางแผนชีวิตตัวเองที่จะนำไปสู่วิถีพอเพียงเป็นแผนในระดับครัวเรือน ๓ ด้าน ประกอบด้วย การลดต้นทุนการผลิต การปรับโครงสร้างหนี้สินของตนเอง และลดค่าใช้จ่ายประจำวัน

ทรัพยากรป่า

ตำบลวังน้ำลัดในอดีตรับกับปัญหาการขยายหรือบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำกินสร้างผลผลิตทางการเกษตร โดยมีกลุ่มนายทุนเข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกข้าวโพดเพื่อเลี้ยงสัตว์ และบางส่วนตัดไม้มาทำถ่านขาย ส่งผลให้ผืนป่าของตำบลวังน้ำลัดลดลงอย่างเห็นได้ชัด ต่อมา มีองค์กรพัฒนาชนบท Save the Children เข้ามาส่งเสริมงานพัฒนาในตำบล โดยหนุนเสริมพัฒนาด้านความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นถนนหรือไฟฟ้า และยังส่งเสริมด้านต่างๆ รวมถึงเรื่องการอนุรักษ์ป่าด้วย ทำให้ตำบลวังน้ำลัดได้เรียนรู้งานพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์กรภายนอก ประกอบกับในตำบลเกิดกลุ่มชาวบ้านที่บุกเบิกงานพัฒนา หรือ "นักพัฒนาคืนเปล่า" ที่ต่อมาได้ก่อรูปเป็น "สมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์" มีบทบาทในการดูแลภาพรวมของกลุ่มออมทรัพย์ โรงเรียน ธนาคารข้าว การทำสื่อ การขยายพันธุ์ไม้ และเรื่องป่าชุมชน ต่อมาได้ร่วมจัดตั้ง "เครือข่ายป่าชุมชนตำบลวังน้ำลัด" ซึ่งมีการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการจัดการป่าอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

ทันต่อสถานการณ์ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน เพิ่มพูนความรู้อันจะนำไปสู่เรื่องความยั่งยืน โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นค่านำทาง ทำให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงงานพัฒนา เข้าด้วยกัน ส่งผลให้ปัจจุบันเริ่มปรากฏวิถีชุมชนพอเพียงขึ้น จากการหันกลับมาพึ่งตนเอง หลายอย่าง เช่น การปลูกผักปลอดสารเคมี เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีพืชอาหารในรอบ ๑๒ เดือน ตลอดจน ยังมีปลาในลำห้วยฤดูน้ำหลาก เพราะการจัดการป่านั้นก็เชื่อมโยงกับการจัดการแหล่งน้ำคือ การทำ แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาอีกด้วย 💧

ตำบลวังน้ำลึกได้มีการจัดการป่าที่ชัดเจนและเห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างมาก เมื่อมีการจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งมี ๓ รูปแบบ คือ คณะกรรมการเฉพาะหมู่บ้าน ระดับตำบล และเครือข่าย ระดับอำเภอ ดังนั้นการขับเคลื่อนเรื่องการจัดการดูแลป่าของตำบลที่ผ่านมา จึงอาศัยกลไกเครือข่าย ป่าชุมชนตำบลวังน้ำลึกและสมาคมเกษตรกรพัฒนาการเกษตรและสิ่งแวดล้อมนครสวรรค์ ซึ่งมี แนวคิดและทิศทางการทำงานด้านการพัฒนาที่ชัดเจนคือ การพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากร โดยไม่เน้นเรื่องของป่าเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนด้วยการสร้างอาชีพที่ไม่สร้างผลกระทบกับทรัพยากรป่าและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เมื่อตำบลวังน้ำลึกได้เข้าร่วมโครงการฯ ได้จัดทำแผนตำบลวิถีพอเพียงในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงการปรับวิถีสู่ความพอเพียง การศึกษาหาความรู้และเพิ่มพูนศักยภาพของครัวเรือน ให้สามารถดำรงชีพด้วยการพึ่งตนเองได้อย่างรอบด้าน โดยกำหนดเป็นแผนงาน ได้แก่ แผนงาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนงานพัฒนาทางเลือก แผนงานลดการพึ่งพา ภายนอก แผนงานเกษตรปลอดภัย และแผนงานพัฒนากองทุน ควบคู่ไปกับการยกระดับกิจกรรมให้

■ แผนที่ความรู้

รายชื่อแหล่งเรียนรู้ตำบลวังน้ำลัด

จุดเรียนรู้

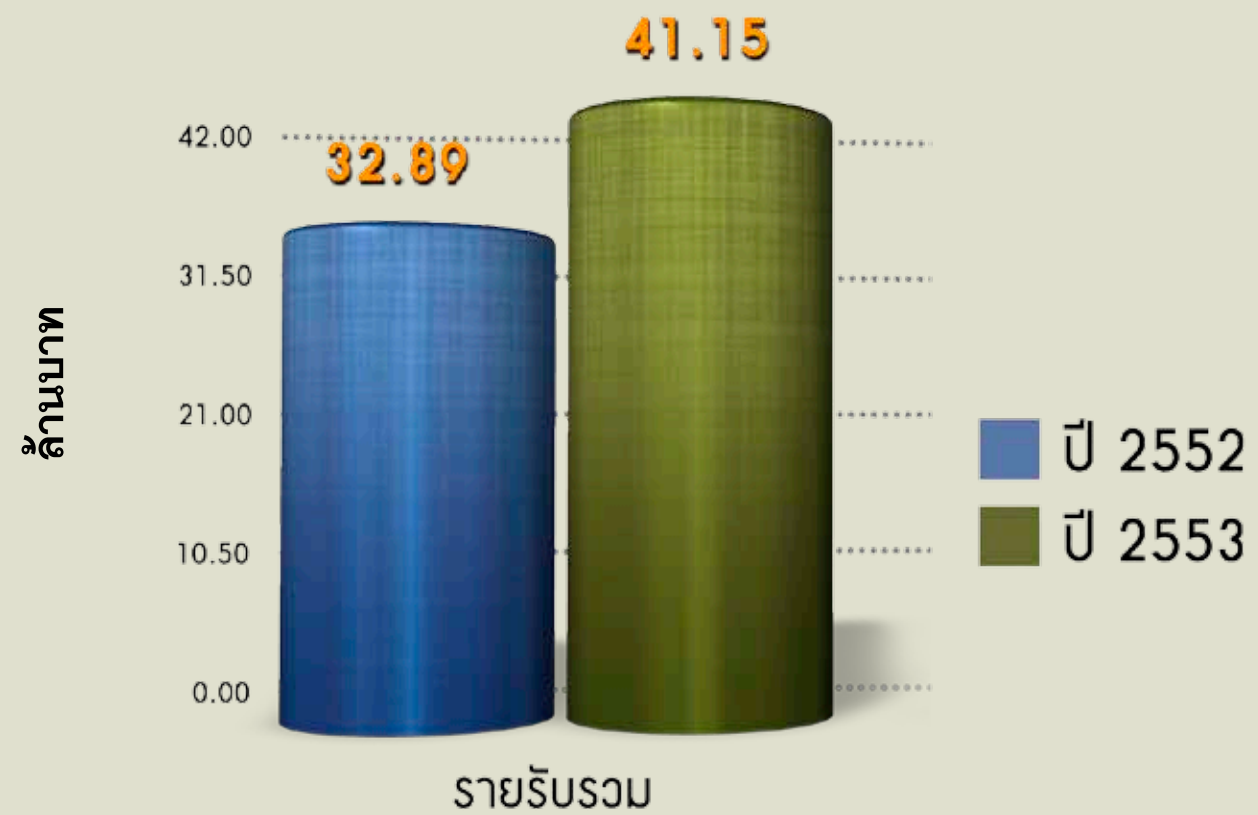
- ๑ กลุ่มเยาวชน
- ๒ จุดเรียนรู้ด้านพลังงาน : เตาชีวมวล
- ๓ จุดเรียนรู้ด้านพลังงาน : เตาเผาถ่าน ๒๐๐ ลิตร
- ๔ โรงเรียนปทุมชนบ้านเขาดิน

■ ลดรายจ่าย = เพิ่มรายได้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเศรษฐกิจและพลังงานในภาพรวมของตำบลระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๓ พบว่า รายรับรวมในปี ๒๕๕๓ เพิ่มขึ้น ๘.๒๖ ล้านบาท คิดเป็น ๒๕% ของรายรับรวมในปี ๒๕๕๒

แผนภูมิ เปรียบเทียบข้อมูล รายรับรวมระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๓

ปริมาณการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ที่ลดลงจากการทำกิจกรรม
ตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการฯ

คำนวณน้ำลดลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ลงได้ ๑๕๑,๖๘๖ กิโลกรัม จากกิจกรรมปลูกต้นไม้
และพลังงานทดแทนที่ใช้แทนแก๊สหุงต้ม

หน่วย : กิโลกรัม CO₂

กิจกรรม	ปริมาณ CO ₂ ที่ลดการปล่อยลง
ปลูกต้นไม้	151,399
พลังงานทดแทนที่ใช้แทนแก๊สหุงต้ม	287
รวม	151,686

หมายเหตุ : เก็บข้อมูลจากกลุ่มครัวเรือนพอเพียงอาสาที่เข้าร่วมโครงการฯ

ภาคผนวก

รายชื่อคนต้นแบบ

๑. นายวิชัย กัณหา : พลังงานทางเลือก
๒. นางทองเม็ก พรหมพิทักษ์ : วิทยาการการทำบัญชีครัวเรือน ต้นแบบการทำบัญชีครัวเรือน
๓. นายถนอม มาหมอบ : การดูแลและการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนของบ้านเรา

รายชื่อครัวเรือนพอเพียงอาสา

๑. นายวิชาญ แดงสูงเนิน	๑๗. นางสมควร บวมขุนทด	๓๓. นางลำเอียง ทาสกุล
๒. นายวีระ แดงสูงเนิน	๑๘. นางเพียร ศรีทอง	๓๔. นายเสนาะ สุวรรณะ
๓. นางจำเนียร บุญเอี่ยม	๑๙. นายบุญช่วย เติมขุนทด	๓๕. นางจันทร์ เข็นสูงเนิน
๔. นางมาลี เกตุตะคุ	๒๐. นางปิ่น น้อยทา	๓๖. นางสาวสมบัติ สุวรรณะ
๕. นายบุญมี ชันเดช	๒๑. นางนภาพร แสงใส	๓๗. นางสมจิตร ประจง
๖. นายสมพงษ์ สังโย	๒๒. นางกชกร สุภาลี	๓๘. นางจรัส ท่วมอ่ำ
๗. นายสนั่น อุบลโพธิ์	๒๓. นางพิกุล มีสูงเนิน	๓๙. นางทัน สายแก้ว
๘. นางสาวเป้า พวงมาลัย	๒๔. นางนวล ชาขุนทด	๔๐. นางบุญธรรม พรหมเอี่ยม
๙. นายเพลิน พักสกุล	๒๕. นางเบญมาศ คำผาง	๔๑. นายสุรพล ขุนบุญ
๑๐. นายณรงค์ชัย ทั้งสน	๒๖. นางบุญมา คลังสกุล	๔๒. นายประเสริฐ ทองม่วง
๑๑. นางสมนึก คำขำ	๒๗. นางอาวุด คลังสกุล	๔๓. นางสาวฝน อิ่มสำราญ
๑๒. นางสมพร เบ้าเงิน	๒๘. นางประกอบ พุทธรักษา	๔๔. นายฉลาด สนธิรอด
๑๓. นายจรัญ พุดสูงเนิน	๒๙. นางจันทร์ ช่อแก้ว	๔๕. นางประภาพร โพธิ์อ่อง
๑๔. นายทองหยด กวางขุนทด	๓๐. นางพี ฝิมเจริญ	๔๖. นางนกลีกร์ แยกสูงเนิน
๑๕. นายสุชาติ เล็กวัฒนะ	๓๑. นางเครือวัลย์ ก้องสูงเนิน	๔๗. นางนง เพิ่มพูน
๑๖. นางทองหล่อ วัคสูงเนิน	๓๒. นางสุนทร ตะนัง	๔๘. นางคำ พักแสงกรุง

๔๙. นายเนภา เทพเทพา
๕๐. นางทิพย์วรรณ ฝ้ายธรรม
๕๑. นายสุทัศน์ สุขแจ่ม
๕๒. นางบุญล้น ชมชื่น
๕๓. นายวีระ ศรีสำราญ
๕๔. นางนาง ฟือนำเรอ
๕๕. นางลักขี อุดพุง
๕๖. นางเตียง สุขจิตร
๕๗. นายสมศักดิ์ ฤทธิเทพ
๕๘. นางทองสุข ฝ้ายธรรม
๕๙. นายสมบูรณ์ โชตะคุ
๖๐. นายบัวลี โกลาศรี
๖๑. นายเสมอ รอดมา
๖๒. นายถนอม เก่งสูงเนิน
๖๓. นายนิมน บอกลันเตี้ยะ
๖๔. นายสมเกียรติ แก้วเกตุ
๖๕. นายสำราญ ฟือนำเรอ
๖๖. นายบัญชา แก้วสกุลณี
๖๗. นายสง่า ศรีสูงเนิน
๖๘. นางหวิง ชมชื่น
๖๙. นายถวิล ภิรมข้วย
๗๐. นายมานะ มวลตะคุ
๗๑. นายมานพ สุวรร
๗๒. นายแสงเพชร บุญช่วย
๗๓. นายโม่ง สมจันทิก
๗๔. นายทองอินทร์ เข็นสูงเนิน
๗๕. นายสมศักดิ์ เข็นระยับ
๗๖. นางจงรัก ภูโต
๗๗. นางลัดดาวัลย์ ลอยมา
๗๘. นายพลอย วรพค
๗๙. นายถมยา มาขุนทด
๘๐. นายสุริยา เพ็ชรมุงงาน
๘๑. นางชุติมา มวลตะคุ
๘๒. นายถนอม มาหมอบ

๘๓. นางสาวประไพ ใบขุนทด
๘๔. นายนิพนธ์ มักขุนทด
๘๕. นายจรัญ เก่งขุนทด
๘๖. นายคำเนิน จิตขุนทด
๘๗. นายประเสริฐ เจ็ดสละ
๘๘. นายจักร์กิจ สุญขุนทด
๘๙. นางกรรณิมา จิตขุนทด
๙๐. นางกัลยา มาหมอบ
๙๑. นายพา สุขเกษม
๙๒. นางเคื่อน ถาวรชาติ
๙๓. นางลำแพน ไทยประสงค์
๙๔. นางสาวเรียง คีขุนทด
๙๕. นายสวัสดิ์ สวญขุนทด
๙๖. นางรำเพย คานะ
๙๗. นายพรมมา ชูคิลำ
๙๘. นายคำรณ ช่วยงาน

ทีมงานภาคสนาม ปตท.

เจ้าหน้าที่ประจำตำบล	นายนิรุทธ์ โกลาศรี
เจ้าหน้าที่ประจำภาค	นางสาวจารึก ช่วยงาน
ที่ปรึกษาภาค	นายมงคล พนมมิตร

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
๕๕๕ ถนนวิภาวดีรังสิต จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทร. ๖๖(๐)-๒๕๓๗-๒๐๐๐
www.pttplc.com